

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ»

ЦИКЛОВА КОМІСІЯ ЗАГАЛЬНОЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж» Тамара ГУБАНОВА
_____ 202_ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ»
для здобувачів освіти

галузь знань 08 Право
спеціальність 081 Право
освітньо-професійний ступень фаховий молодший бакалавр

освітньо-професійна програма Право
вид дисципліни Обов'язкова

Форма навчання	Денна/заочна
Навчальний рік	2024/2025
Семестр	четвертий
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма підсумкового контролю	залік

Викладач: Мариненко Т.М.

Затверджено: На 2024_/2025_ н.р. _Протокол №_8/1_ від «_30_»_серпня_2024_р.

Пролонговано: На 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» 20__ р.

Розробники:
Мариненко Тетяна Миколаївна

ЗАТВЕРДЖЕНО
Голова циклової комісії загальноюридичних дисциплін
_____ (Гавловський А.В.)
(підпис)

Протокол № 8/1 від « 30 » серпня 2024 р.

Схвалено науково - методичною комісією ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»

Протокол № _____ від « _____ » _____ 20____ року
Голова методичної ради _____ (Людмила Павленко)
(підпис)

ВСТУП

Навчальна дисципліна “Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні” вивчається студентами у шостому семестрі. Програму дисципліни складено відповідно до Державних стандартів гуманітарної освіти в Україні

1. Мета курсу — оволодіння методикою аналізу різних аспектів організації роботи Верховної Ради України, народних депутатів України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів влади Автономної Республіки Крим, органів і посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад, розуміння їх форм і методів діяльності, принципів, основ, організаційної структури.

Програма складається з 4 розділів: «Загальна характеристика елементів організації та діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування в Україні», «Організація роботи органів державної законодавчої влади», «Організація роботи органів державної виконавчої влади», «Організація роботи органів місцевого самоврядування та органів влади Автономної Республіки Крим».

«Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні» є нормативною дисципліною циклу професійно-практичної підготовки. Мета цієї навчальної дисципліни полягає в тому, що вона дає теоретичні і прикладні знання про системноструктурну організацію органів публічної влади, допомагає сформулювати цілісне уявлення про елементи організації роботи органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, знайомить студентів з основними нормативно-правовими актами у галузі державного будівництва та місцевого самоврядування. Вона має важливе значення для підготовки юристів, оскільки сприяє розширенню загального та професійного світогляду, оволодінню методикою аналізу різних аспектів організації роботи владних органів, дає змогу зрозуміти форми і методи їх діяльності, принципи, основи, організаційну будову.

Предметом «Державного будівництва та місцевого самоврядування в Україні» є комплекс суспільних відносин, що складаються у процесі організації та діяльності органів публічної влади. Під час викладання навчальної дисципліни розкриваються питання організації роботи Верховної Ради України, народних депутатів України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів влади Автономної Республіки Крим, органів і посадових осіб місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад.

Програма дисципліни “Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні” визначає загальну спрямованість курсу й обов'язковий обсяг знань і умінь, якими повинні оволодіти студенти.

Дисципліна вивчається із застосуванням кредитно-модульної системи (КМС) і складається з одного змістовного модуля, який охоплює розділи 1-2 і підсумкового модуля, що охоплює розділи 3-4.

Форма підсумкового контролю знань — залік.

До заліку допускаються ті студенти, які відпрацювали всі пропущені заняття, виправили незадовільні оцінки, отримані на семінарських заняттях і успішно здали змістовний модуль.

2. Після вивчення курсу студент повинен знати:

- поняття “державне будівництво” та “міське самоврядування”;
- основні напрямки здійснення державного будівництва й місцевого самоврядування в Україні;
- системно-структурну організацію органів публічної влади;
- основні елементи організації та діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування;
- практику їх функціонування;
- взаємовідносини органів публічної влади між собою, з об’єднаннями громадян, судовими, правоохоронними органами й органами юстиції;

3. Студент повинен вміти:

- застосовувати отримані знання щодо організації роботи органів публічної влади, користуватися організаційно-управлінським інструментарієм у процесі практичної діяльності;
- самостійно орієнтуватися в системі законодавчих і локальних правових актів, що регламентують суспільні відносини в галузі державного будівництва й місцевого самоврядування;
- аналізувати й коментувати нормативно-правові акти, які регулюють питання організації та діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування;
- прогнозувати напрямки розвитку державних і самоврядних інституцій в Україні.

4. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1 - знати; 2 - вміти; 3 - комунікація; 4 - автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			

1.1	Знати: поняття “державне будівництво” та “місьцеве самоврядування”;	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента	Експрес-опитування, тестування,	6%
1.2	Знати: основні напрямки здійснення державного будівництва й місцевого самоврядування в Україні;	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента	Експрес-опитування, тестування, практичне розв’язання завдань (задач),	6%
1.3	Знати: системно-структурну організацію органів публічної влади;	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента	Експрес-опитування, контрольна робота, колоквиум,	6%
1.4	Знати: взаємовідносини органів публічної влади між собою, з об’єднаннями громадян, судовими, правоохоронними органами й органами юстиції;	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота студента	Експрес-опитування, контрольна робота, диспут,	6%
2.1	Вміти: застосовувати отримані знання щодо організації роботи органів публічної влади, користуватися організаційно-управлінським інструментарієм у процесі практичної діяльності;	Семінарське заняття, самостійна робота студента	Експрес-опитування, практичне розв’язання завдань (задач), тренінг	6%
2.2	Вміти: формувати систему документів регулювання організаційних відносин, використовуючи загальну методику діловодства; застосовувати принципи побудови та функціонування системи документообігу;	Семінарське заняття, самостійна робота студента	Експрес-опитування, практичне розв’язання завдань (задач), тренінг	6%
2.3	Вміти: раціонально організувати та ефективно здійснювати контроль за функціонуванням системи документообігу; зберігати та архівувати документи;	Семінарське заняття, самостійна робота студента	Експрес-опитування, практичне розв’язання завдань (задач), тренінг	6%
2.4	Вміти: прогнозувати напрямки розвитку державних і самоврядних інституцій в Україні.	Семінарське заняття, самостійна робота студента	Експрес-опитування, практичне розв’язання завдань (задач), тренінг	6%
3.1	Володіти: практичними способами організації раціональної роботи з документами; ефективними методами обробки, зберігання і архівації документів;	Семінарське заняття, самостійна робота студента	Наукові доповіді, дискусії, тестування, тренінг	6%

3.2	Володіти: навичками роботи з документами за допомогою комп'ютерної техніки.	Семінарське заняття, самостійна робота студента	Наукові доповіді, обговорення, тестування, тренінг	5%

5. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код) / Програмні результати навчання (назва)	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.10	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2
РН1. Усвідомлювати цінності громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України.			+		+	+			+		+	
РН2. Здійснювати письмову та усну професійну комунікацію державною мовою, правильно вживати правничу термінологію.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
РН3. Спілкуватися іноземною мовою у професійній діяльності.	+				+	+	+					+
РН4. Використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології для вирішення професійних задач.								+	+	+	+	+
РН7. Використовувати навички пошуку, оброблення аналізу інформації у професійній діяльності	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
РН8. Мати навички здійснення професійної діяльності самостійно і в команді.	+	+	+	+	+	+						
РН9. Демонструвати знання і розуміння основ теорії права, ролі правничої професії у громадянському суспільстві.	+	+		+	+	+				+	+	+
РН11 Аналізувати явища та процеси у правничій сфері на	+	+		+	+		+			+		

основі застосування теоретичних знань і прикладних навичок у професійній діяльності .																			
РН13 Встановлювати ділові комунікації між учасниками професійної діяльності.	+	+	+			+	+	+	+	+									
РН14. Планувати та ефективно виконувати поставлені завдання у професійній діяльності	+	+	+	+	+	+							+					+	
РН15. Аналізувати правові проблеми, приймати обґрунтовані рішення та формувати правові					++	+	+	+	+				+	+			+	+	+

6 Схема формування оцінки

Максимальна підсумкова оцінка за навчальну дисципліну становить 100 балів, з яких максимальна кількість балів за підсумками поточного оцінювання становить 40 балів, а за результатами підсумкового оцінювання – 60 балів.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни формується шляхом додавання кількості балів, отриманих за результатами поточного оцінювання, та кількості балів, отриманих за підсумковою формою контролю (залік); для успішного завершення вивчення дисципліни сума таких балів не може бути меншою ніж 60 балів.

6.1 Форми оцінювання

6.1.1. Форми поточного оцінювання:

- 1) експрес-опитування – від 1 до 3 балів;
- 2) диспут, колоквиум – від 2 до 4 балів;
- 3) ділова гра – від 1 до 5 балів;
- 4) практичне розв'язання завдань (задач), тестування (з набору суджень вибрати вірні), тренінг – від 1 до 5 балів;
- 5) тематична наукова доповідь (виконання + презентація) – 5 балів;
- 7) дві модульні контрольні роботи – від 1 до 12 балів за кожну (всього: від 2 до 24 балів).

Щодо таких форм поточного оцінювання як виконання тематичної наукової доповіді та презентації її матеріалів встановлений мінімальний пороговий рівень оцінки (5 балів), недодержання якого означає, що за даною формою оцінювання здобувач освіти набрав 0 балів.

Мінімальна кількість балів, яка може бути отримана студентом за відповідними формами поточного оцінювання, складає 24 бали, а максимальна - 40 балів. У разі, якщо студенту за семестровими формами оцінювання виставлено менше 24 балів, він не допускається до складання заліку. При фактичному отриманні здобувачем освіти за підсумками поточного оцінювання більше ніж 40 балів, зарахуванню підлягають лише 40 балів.

6.1.2. Форма підсумкового оцінювання: письмовий іспит.

Залік проводиться у формі письмової роботи, яка включає виконання 3-х завдань (а саме надання відповідей на теоретичні питання курсу) – від 1 до 20 балів за кожне. Максимальна кількість балів, які здобувач може одержати за виконання письмового заліку, становить 60 балів, мінімальна – 36. У випадку, коли студент на заліку набрав менше 36 балів, останні не додаються до семестрової оцінки (незалежно від кількості балів, отриманих під час семестру), у відомості в колонці «бали за залік» ставиться «0», а в колонку

«результуюча оцінка» переноситься лише кількість балів, отриманих під час семестру. Перескладання результатів підсумкового оцінювання з метою покращення одержаної позитивної оцінки не допускається.

6.1.3. Підсумкова оцінка

Підсумкова оцінка є сумою балів, виставлених за результатами поточних форм оцінювання та письмового заліку. Максимальна підсумкова оцінка за початкову дисципліну може становити 100 балів, мінімальна - 60. Відповідно для отримання мінімуму/максимуму підсумкової оцінки мінімум/максимум за змістовні модулі та письмовий залік становить:

	ЗМ-1	ЗМ-2	залік	Підсумкова оцінка
Мінімум	12	12	36	60
Максимум	20	20	60	100

6.2 Організація оцінювання:

Види поточного контролю обираються викладачем, який веде семінарські заняття, за погодженням з лектором та у відповідності з даною програмою. Видами поточного контролю можуть бути: експрес-опитування, колоквиум, ділова гра, тестування (з набору суджень вибрати вірні), тематична наукова доповідь (виконання + презентація), модульні контрольні роботи.

Оцінювання усних відповідей, а також результатів презентації за матеріалами наукової доповіді здійснюється безпосередньо після їх завершення на семінарських заняттях. Ділова гра, тестування та виконання модульних контрольних робіт відбувається на семінарському занятті, а їх результати оголошуються на наступному семінарському занятті.

При поточному контролі під час семінарських занять оцінці підлягають: рівень знань, продемонстрований студентом у відповіді, активність при обговоренні питань семінарського заняття, систематичність роботи на заняттях, результати виконання домашніх завдань.

Викладач, який проводить семінарські заняття, виставляє у визначений термін кількість набраних з поточного контролю балів і заносить їх у відповідні документи обліку успішності студентів.

У випадку відсутності студента на семінарському занятті з поважних причин, він може відпрацювати пропущене заняття в позааудиторний час (час консультацій викладача), шляхом усного опитування, розв'язування практичних завдань (задач). Пропущене заняття може бути відпрацьоване не пізніше 2-х тижнів з дати завершення дії поважних причин. За невідпрацьовані заняття бали не нараховуються.

Дисципліна викладається у одному семестрі. За 10 днів до початку залікової сесії викладач, який веде семінарські заняття, припиняє приймати відпрацювання. Заняття, пропущені та не відпрацьовані студентом у першому семестрі, не допускаються до відпрацювання в другому семестрі.

Для студентів, які за семестровими формами оцінювання отримали кількість балів, яка є меншою мінімальної кількості балів (<24 балів), проводиться додаткова заключна контрольна робота з питань, необхідних та достатніх для отримання допуску до іспиту. Обсяг та зміст заключної контрольної роботи визначається викладачем залежно від рівня успішності студента (наприклад, кількості набраних балів протягом семестру; кількості

пропущених занять і їх питомої ваги у загальній кількості занять; тем, з яких не отримано оцінку або отримано недостатню кількість балів; невідпрацьованих занять тощо).

Результатом проведення заключної контрольної роботи може бути: (1) допуск до іспиту з виставленням студентові 24 балів, як оцінки за семестровими формами оцінювання; або (2) недопуск до заліку з виставленням студентові лише тих балів, які він набрав за семестровими формами оцінювання (без врахування результатів заключної контрольної роботи).

6.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

7. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій, семінарських занять та самостійної роботи

№ теми	Назва розділів і тем	Лекц. Зан-тя	Семінар . зан-тя	Самостійна р-а
Розділ 1. Загальна характеристика елементів організації та діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування в Україні				
.1	Вступ. Державне будівництво і місцеве самоврядування як наука та навчальна дисципліна	4	4	6
.2	Поняття й елементи організації та діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування в Україні	6	4	6
.3	Основи організації та діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування в Україні	4	4	8
Розділ 2. Організація роботи органів державної законодавчої влади				
.1	Організація роботи Верховної Ради України	4	6	8
.2	Організація роботи народних депутатів України	4	4	6
Розділ 3. Організація роботи органів державної виконавчої влади				
.1	Організація роботи Президента України	4	4	6

.2	Організація роботи Кабінету Міністрів України	4	4	6
.3	Організація роботи центральних та місцевих органів державної виконавчої влади	4	4	6
Всього годин 120, з них:		34	34	52

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття державного будівництва та місцевого самоврядування.
2. Загальна характеристика організаційної будови Верховної Ради України.
3. Правовий статус та організація роботи Голови Верховної Ради України та його заступників.
4. Правовий статус та організація роботи депутатських фракцій, депутатських груп, Погоджувальної ради депутатських фракцій і депутатських груп і міжфракційних об'єднань.
5. Правовий статус та організація роботи комітетів Верховної Ради України.
6. Правовий статус та організація роботи тимчасових (спеціальних та слідчих) комісій Верховної Ради України.
7. Правовий статус та організація роботи Апарату Верховної Ради України.
8. Організація роботи чергових і позачергових сесій Верховної Ради України.
9. Організація роботи першої сесії Верховної Ради України нового скликання.
10. Організація та проведення пленарних засідань Верховної Ради України.
11. Організація підготовки та проведення виборів народних депутатів України.
12. Запити і звернення народних депутатів України, порядок їх внесення та розгляду.
13. Гарантії діяльності народних депутатів України.
14. Основи організації та діяльності Президента України.
15. Організація підготовки та проведення виборів Президента України. 16. Функції Президента України.
17. Гарантії діяльності Президента України.
18. Форми і методи діяльності Президента України.
19. Організація прийняття та виконання актів Президента України.
20. Структура, функції, організація роботи апарату Президента України. 21. Організація роботи Адміністрації Президента України.
22. Організація роботи Ради національної безпеки і оборони України.
23. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим, його статус і організація роботи.
24. Основи організації та діяльності Кабінету Міністрів України.
25. Порядок утворення та структура Кабінету Міністрів України.
26. Функції Кабінету Міністрів України.
27. Форми та методи діяльності Кабінету Міністрів України.
28. Організація роботи робочих органів Кабінету Міністрів України.
29. Організація прийняття та виконання актів Кабінету Міністрів України.
30. Організація роботи членів Кабінету Міністрів.
31. Секретаріат Кабінету Міністрів України: поняття, завдання, склад.
32. Апарат Прем'єр-міністра України й патронатні служби Секретаріату Кабінету Міністрів України.
33. Структурні підрозділи Секретаріату Кабінету Міністрів України.
34. Основні теорії місцевого самоврядування.

35. Поняття місцевого самоврядування в Україні.
36. Принципи місцевого самоврядування.
37. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. 38. Форми та методи діяльності місцевих рад.
39. Організація роботи постійних і тимчасових комісій місцевих рад.
40. Правовий статус секретаря сільської, селищної, міської рад.
41. Організація роботи сільського, селищного, міського голови.
42. Служба в органах місцевого самоврядування.
43. Організація роботи органів самоорганізації населення.
44. Організація роботи депутатів місцевих рад.
45. Форми та методи роботи депутатів місцевих рад у виборчих округах.
46. Депутатські запити, звернення, запитання, порядок їх внесення та розгляду.
47. Організація роботи виконавчих комітетів місцевих рад.
48. Порядок формування та структура виконавчих комітетів місцевих рад.
49. Організація роботи апарату виконавчих комітетів.
50. Основи організації та діяльності центральних органів виконавчої влади. 51. Організація роботи міністерств.
52. Організація роботи агентств, служб та інспекцій.
53. Організація роботи апарату міністерства та іншого центрального органу виконавчої влади.
54. Форми та методи діяльності центральних органів виконавчої влади.
55. Основи організації та діяльності місцевих державних адміністрацій.
56. Голова місцевої державної адміністрації та його заступники, їх повноваження й організація роботи.
57. Форми та методи діяльності місцевих державних адміністрацій.
58. Загальна характеристика правового статусу Верховної Ради Автономної Республіки Крим, порядок її формування.
59. Структура Верховної Ради Автономної Республіки Крим.
60. Правовий статус депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. 61. Правові форми діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим. 62. Особливості підготовки та проведення першої сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим нового скликання.
63. Організація роботи сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим. 64. Організація роботи постійних комісій Верховної Ради Автономної Республіки Крим.
65. Організація роботи апарату Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

- 1 Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова)]. – К. : Юридична думка, 2004. – Т. 1: Загальна частина. – 2004. – 584 с.
2. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. С. Г. Серьогіної. – Х. : Право, 2005. – 256 с.
3. Загальна теорія держави і права : [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – 584 с.
4. Колодій А. М. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні : підручник / А. Колодій, А. Олійник. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 504 с.

5. Муніципальне право України : підручник / [В. Ф. Погорілко, М. О. Баймуратов, Ю. Ю. Бальцій та ін.] ; під ред. М. О. Баймуратова. – [2-ге вид.]. – К. : Правова єдність, 2020. – 720 с.
6. 18. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2021. – 656 с.
7. Трачук П. А. Державне будівництво та місцеве самоврядування : навчальний посібник / П. А. Трачук. – Чернівці : Наші книги, 2007. – 280 с.
8. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін. – Харків : Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2022. – 530 с.

Додаткова

9. Воронов М. М. Правові акти законодавчої влади в Україні : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.02 / Воронов М. М. / Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 1920. – С. 21.
10. Дерещ В. А. Органи виконавчої влади та управлінські відносини / В. А. Дерещ. – К. : Інститут держави і права ім. Корещького НАН України, 2007. – 178 с.
11. Крупчан О. Д. Організація виконавчої влади : монографія / О. Д. Крупчан. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 132 с.
12. Куйбіда В. С. Конституційно-правові проблеми міського самоврядування в Україні / Василь Куйбіда. – Л. : Літопис, 2022. – 375 с.
13. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування : монографія / В. С. Куйбіда. – К. : МАУП, 2019. – 432 с.
14. 32. Марцеляк О. В. Інститут омбудсмана: теорія і практика : монографія / О. В. Марцеляк. – Х. : НУВС, 2020. – 450 с.
15. Михайлишин Л. Р. Системи місцевого управління зарубіжних країн / Л. Р. Михайлишин. – Л., 2020. – С. 186.
16. Мішина Н. Органи самоорганізації населення в населених пунктах міської та сільської місцевості [Електронний ресурс] / Н. Мішина. – Режим доступу : www.library.oridu.odessa.ua
17. Органи державної влади України : монографія / за ред. В. Ф. Погорілка. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корещького, 2020. – 592 с.
18. 38. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики : у 2 кн. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка ; [ред. кол. : Ю. С. Шемшученко (голова)]. Книга друга : Принцип верховенства права у діяльності держави та в адміністративному праві / відп. ред. В. Б. Авер'янов. – К. : Конус-Ю, 2020. – 314 с.
19. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів : монографія / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого ; В. Я. Тацій [та ін.] ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. Акад. правових наук України Ю. М. Тодики. – Х. : Право, 2021. – 539 с.